

СОЦІАЛЬНІ ТА ГАЛУЗЕВІ ФІЛОСОФІЇ

УДК 316.444

DOI <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2024.1.30>**Варга Наталія Іллівна**

доктор соціологічних наук, професор,
професор кафедри соціології та соціальної роботи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
пл. Народна, 3, Ужгород, Україна
orcid.org/0000-0002-6607-2969

Гвоздецька Богдана Григорівна

кандидат соціологічних наук, доцент,
доцент кафедри філософії, соціології та політології імені професора Валерія Скотного
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
вул. І. Франка, 24, Дрогобич, Львівська область, Україна
orcid.org/0000-0003-2240-3508

МІГРАЦІЙНІ НАСТРОЇ ПЕРШОКУРСНИКА В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Актуальність проблеми даної розвідки полягає у тому, що міграційні процеси відігравали чималу роль в українському суспільстві до війни, а тим паче вони мають значний вплив сьогодні у час війни та нестабільності. Основними міграційними векторами до війни були міста та великі обласні центри, а також країни сусіди (Польща, Чехія, Угорщина тощо) та високо розвинуті економічні центри Європейського Союзу. Молодь зазвичай виступає головним суб'єктом міграційних процесів і створює найбільшу загрозу відтоку молодого людського капіталу, а сьогодні це ще і висока вірогідність у «осіданні» та неповерненні з-закордону вимушених мігрантів, в тому числі жінок та дітей. **Метою** даної статті є дослідження міграційних настроїв першокурсників в умовах російської-української війни. Соціологічне опитування проведене **методом** анкетування. **Результати дослідження засвідчують**, що близько половини опитаних студентів не готові відповісти чи хочуть вони залишитися у своєму регіоні надалі, п'ятнадцять відсотків переконані у тому, що дійсно не планують залишитися і працювати там де вони живуть. Основними причинами еміграційних настроїв молодь називає низькі заробітки в своєму регіоні, відсутність перспектив на майбутнє та можливості професійного, особистого розвитку, недостатньо шансів на належний рівень життя та зазвичай відсутність роботи. Близько половини опитаних не змогли визначитися щодо міграційних настроїв, утім сорок відсотків опитаних студентів продемонстрували високий рівень еміграційних настроїв. Молоді люди тією чи іншою мірою після отримання диплому мають намір поїхати за кордон продовжувати навчання чи працювати там, частина хоче переселитися чи поїхати на тривалий термін. Більша половина опитаних студентів хоче та планує працювати закордоном близько третини готові працювати навіть не за професією. Обставини які складаються на сьогоднішній день в нашій країні вимагають виважених та обдуманих заходів, дій, розуміння, підтримки з боку законодавчої та виконавчої влади щодо молодих людей які є однією з вразливих груп.

Ключові слова: молодь, міграція, еміграційні установки, кордон, студенти, війна.

Вступ. Протягом декількох років, до повномасштабного вторгнення росії на територію України, гострою проблемою були трудові міграційні процеси з вектором у напрямку периферія – центр, а також за межі кордону країни у бік високо розвинутих економічних центрів Європейського

Союзу. Головним суб'єктом міграційних процесів зазвичай виступали представники середнього віку та молодь з високим рівнем людського капіталу (люди з вищою й постуніверситетською освітою). Такий відтік негативно позначався на трудовому та культурному потенціалі країни. Війна в Україні спричинила величезні – людські втрати, міграційні потоки як в середині країни так і за її межами, а також примусову депортацію українців до країни агресора.

За даними ООН, станом на лютий 2023 року в Україні загинуло 8 231 та було поранено 13 734 цивільних. З них загинуло 494 дітей, було поранено – 979. Тільки на території Європи перебуває 8,1 млн українців, які виїхали за кордон через війну [1].

Події які відбуваються сьогодні вимагають більшого фокусування уваги на настроях та потребах молоді, важливо вчасно реагувати та визначати їхнє становище та запити для того щоб підтримати та допомогти.

Серед українських науковців слід відзначити В. Євтуха, Е. Лібанову, О. Малиновську, І. Прибиткову, М. Шульгу які зробили вагомий внесок у дослідження теорії і практики міжнародної трудової міграції. Зокрема проблематика еміграційних настроїв пострадянського студентства, соціально-економічні наслідки міграції молоді з України наявна в низці розвідок та праць таких авторів: Є. Красинця, Ю. Платонова, Т. Юдіна. Роботи О. Дейнеко, Г. Остроухової, Л. Сокурянської, Р. Шейко, Г. Щерби. Праці Н. Варги та Б. Гвоздецької присвячені дослідженню та аналізу міграційних настроїв молоді пограниччя західного кордону України та студентів Центрально-Східної Європи [4].

Метою пропонованої статті є дослідження та аналіз міграційних настроїв першокурсників в умовах російсько-української війни як важливого чинника їх життєвих перспектив.

Методи дослідження. З 25 лютого по 12 березня 2023 року методом анкетування було проведене соціологічне опитування студентів перших курсів усіх факультетів Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Опитування проводилося в рамках університетського дослідження випадкова вибірка склала 410 студентів. Методом дослідження стало онлайн анкетування.

Результати. Вкрай важливим у час війни є зосередити увагу на потребах та настроях молоді яка тільки здобуває освіту, бере участь у бойових діях захищаючи Батьківщину, шукає місце праці, створює сім'ю тощо. Повномасштабне вторгнення змінило звичну діяльність молоді або змусило відмовитися від неї взагалі.

До війни тенденція зростання кількості трудових мігрантів України була позитивною і цьому сприяло розширення ЄС, відкриття кордонів між ними, безвізовий режим між Україною та Європейським союзом, різке скорочення народжуваності та старіння населення у країнах ЄС на тлі розширення виробництва також стимулювало міграцію молоді.

Виходячи із довоєнних результатів аналізу міграційних потоків молоді України К. Брензович зазначає, що 72% респондентів не бачать хорошого майбутнього для себе і своєї сім'ї в Україні, 44% респондентів основною причиною міграції визначили те, що в Україні за роботу мало платять, 41% – немає можливості повноцінно реалізуватися як професіонал, 34% – існує нестабільна політична ситуація, 33% заявили, що за кордоном можна нормально заробляти, навіть маючи непрестижну роботу [2]. Так, 41% трудових мігрантів молодші за 35 років порівняно з 34% у загальній чисельності населення. Це ще більше виражено в Польщі, де 47% українських трудових мігрантів молодші за 35 років [3].

Міжнародне дослідження яке було присвячене аналізу еміграційним настроям молоді Центрально-Східної Європи в контексті можливої еміграції показало, що українські студенти складають найвищу частку респондентів, які планують працювати за кордоном, більше двох третин респондентів хотіли б працювати за кордоном, а частка тих, хто готовий працювати не за спеціальністю, надзвичайно висока (33,8%). Угорські та словацькі студенти склали найбільшу частку тих хто не планує виїжджати за кордон взагалі (58,0% та 56,2%). Частка українських та сербських студентів, які хочуть виїхати з країни, надзвичайно велика: серед українських студентів, такі плани мають кожен четвертий респондент та серед сербських студентів кожен п'ятий респондентів [4].

Після повномасштабного вторгнення росії на території України мільйони громадян України були вимушені мігрувати в межах країни, а частина за її межі.

Так, якщо говорити про переміщення в межах України то за оцінками Міжнародної організації з міграції (МОМ), кількість осіб, які станом на середину травня 2022 року вважаються внутрішньо переміщеними особами (ВПО), становить приблизно 7,1 млн. Внутрішньо переміщені особи (ВПО), які прибули зі східних областей, становлять більше половини (55%) від загальної кількості, з південних областей – 13%; їхня частка поступово збільшувалася [5]. Громадяни країни які виїхали за межі країни за даними [6] Державної прикордонної служби України протягом 24 лютого – 3 червня 2022 року з України виїхали понад 5,2 млн осіб, переважна більшість яких є громадян України. За даними Агентства ООН у справах біженців [7], станом на 9 червня 2022 року у країнах Європи перебувають понад 4,9 млн біженок, які покинули Україну через війну.

Цікавим є дослідження проведено аналітичним центром Cedos і дослідницькою агенцією Info Sapiens за ініціативи, а також технічної та організаційної підтримки Представництва Фонду ООН [8] згідно результатів якого Зростає частка тих, хто не хоче виїжджати з України з 49% в 2021 році до 66%. Це може пояснюватись як посиленням патріотичних настроїв та соціальної згуртованості, так і виїздом частини молоді за кордон (тоді як ті, хто не хотів виїжджати, частіше залишались в Україні або повертались з-за кордону). Бажання 76% молодих людей, які виїхали через війну за кордон, повернутись в Україну. Зокрема, 64% планують повернутись до свого населеного пункту, в якому раніше проживали, і тільки 2% – вже до іншого (решта не визначились). Прикметно, що 57% молоді за кордоном серед найважливіших цілей в житті зазначили бути корисними Україні [8]. Частка українських біженців, які хочуть залишитися на новому місці, за рік зросла з 8% до 18% [9].

Слід зазначити, що під еміграційними настроями у соціологічній перспективі слід розглядати поєднання бажання до виїзду зі ступенем готовності його реалізації. Дуже важливим є для будь якого регіону, щоб молодь залишалася працювати у цьому регіоні, адже це є запорукою розвитку та подальшого існування цього регіону.

Запитавши студентів: «Чи плануєте Ви після закінчення навчання залишитися та працювати у Вашому регіоні?» лише 42,5% дали ствердну відповідь «так». Серед опитаних 15,2% студентів які точно не хочуть залишатися та працювати у своєму регіоні. Досить значний відсоток 42,2% хто не зміг визначитися з відповіддю, адже за вікном відбуваються воєнні дії які є чинником невизначеності багатьох молодих людей (див. рис. 1).

Рис. 1. Чи плануєте Ви після закінчення навчання залишитися та працювати у Вашому регіоні?, %

Ми намагалися з'ясувати чинники та причини, які спонукають студентів у майбутньому покинути свій регіон. Серед основних причин студенти виділили 20,6% низькі заробітки в даному регіоні, ще 14,3% опитаних вважають, що тут немає перспектив на майбутнє та 10,5% – немає можливості професійного розвитку. Серед чинників також 9,2% студентів вважають, що недостатньо шансів на належний рівень життя та 8,6% переконані, що немає роботи і 7,0% можливості особистого розвитку (див. таб. 1).

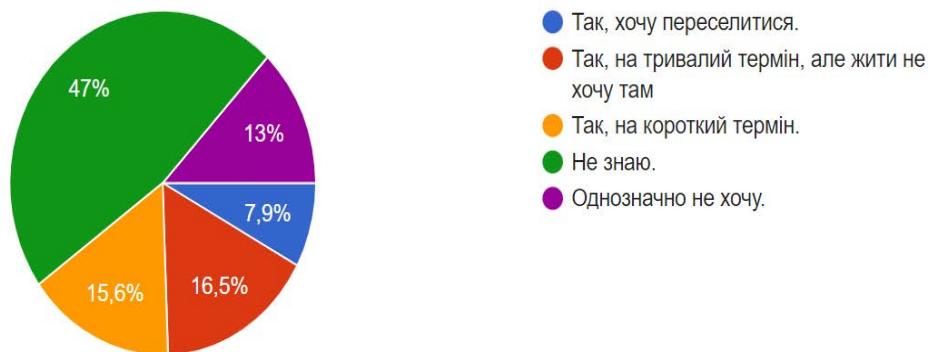
Таблиця 1

**Чому в майбутньому плануєте залишити Ваш регіон?, %
(відповіді тих, хто вказав, що виїде)**

№	Причини міграційних настроїв студентів	%
1	Низькі заробітки	20,6
2	Немає перспектив на майбутнє	14,3
3	Немає можливості професійного розвитку	10,5
4	Недостатньо шансів на належний рівень життя	9,2
5	Немає роботи	8,6
6	Немає можливості особистого розвитку	7,0
7	Усі виїжджають	3,5
8	Панує провінційність	2,9
9	Немає розваг, нудьга	2,9

Можливо, такі настрої студентів зумовлені місцем проживання, а саме мається на увазі віддалені регіони від міст та адміністративних центрів західного регіону України, які дійсно характеризуються низькими заробітками, відсутністю робочих місць тощо. Тай взагалі, в Україні трудова міграція сформувалась в умовах високого рівня безробіття, обмежувачими можливостями офіційного працевлаштування, низького рівня оплати праці та як наслідок бідності працюючого за наймом населення. Дослідження свідчать, що здебільшого суб'єктами міграції є люди з високою працездатністю, у віці 14–35 років. За різними оціночними даними, щороку за кордоном працює від 1 млн. до 3 млн. українців. За даними уповноваженого у Верховній раді України з прав людини в Польщі кожного року працює майже 300 тис. осіб, у Чехії – 200 тис. осіб, Португалії 150 тис. осіб, Іспанії і Італії по 100 тис, Греції 50 тис. осіб [10, с. 37].

Також ми звернули увагу на міграційні настрої студентів щодо виїзду за кордон. На запитання: «Чи плануєте після отримання диплому поїхати за кордон продовжувати навчання чи на роботу?», лише 13% опитаних відповіли, що однозначно не хочуть. Найбільший відсоток серед опитаних 47% тих, хто не зміг відповісти. 40% опитаних тією чи іншою мірою хочуть після отримання диплому поїхати за кордон продовжувати навчання чи працювати, з них 7,9% хочуть переселитися, 16,5% хочуть поїхати на тривалий термін, але жити там не хочуть та 15,6% поїхати на тривалий термін (див. рис. 2).

Рис. 2. Чи плануєте після отримання диплому поїхати за кордон продовжувати навчання чи на роботу?, %

Міжнародне дослідження молоді Центрально-Східної Європи в контексті можливої еміграції засвідчило, що українські студенти становлять найвищу частку респондентів, які планують працювати за кордоном, більше ніж дві третини респондентів хотіли б працювати за кордоном, а частка тих, хто готовий працювати не за спеціальністю, надзвичайно висока (33,8%) [11, с. 94]. Це засвідчило і наше дослідження в якому 43,8% не планують працювати за кордоном, а більша половина 56,2% студентів планує та хоче працювати за кордоном з них 28,6% навіть не за професією та 27,6% за професією (див. мал. 3).

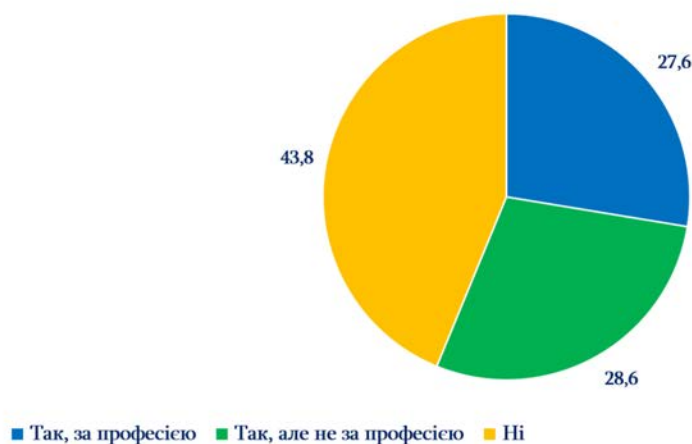

Рис. 3. Чи плануєте у майбутньому працювати за кордоном?, %

Висновки. Питання міграційних настроїв молоді останніми роками досить гостро стояло у нашій державі, не дивлячись на міграційні процеси пов'язані з відтоком людського капіталу, Україна ще й переживала стрімкий демографічний спад. Війна загострила цю проблему ще більше, адже додалися такі виклики як ВПО, а також українці які масово виїхали як біженці та продовжують виїжджати і надалі. Як показує наше дослідження близько половини опитаних студентів не готові відповісти чи хочуть вони залишитися у своєму регіоні надалі, а 15,2% однозначно не хочуть. Серед основних причин еміграційних настроїв молодь називає низькі заробітки в своєму регіоні, відсутність перспектив на майбутнє та можливості професійного розвитку, недостатньо шансів на належний рівень життя. Насторожує і те, що 40% опитаних тією чи іншою мірою хочуть після отримання диплому поїхати за кордон продовжувати навчання чи працювати там.

Сучасна ситуація, насамперед воєнні дії, вимагає виважених та адекватних дій з боку законодавчої та виконавчої влади, ретельного аналізу науковців і фахівців у даній проблематиці, адже молодь одна з вразливих вікових груп, яка потребує підтримки і розуміння, для того щоб молоді люди залишалися на Батьківщині, мали можливість зростати та розвиватися, знайти роботу за професією та гідний заробіток.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вплив війни на молодь в Україні URL: <https://cedos.org.ua/researches/vpliv-vijni-na-molod-v-ukrayini/>
2. Брензович К.С. Аналіз міграційних потоків молоді України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Випуск 16, частина 1. С. 26–29. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/21055/1/8.pdf>.
3. Заха Д., Люкке, М. «Останній вимкне світло»: Якими є реальні масштаби трудової міграції з України до ЄС. *Економічна правда*. 11 лютого 2020. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2020/02/11/656895/>
4. Hvozdetzka, B., Varha, N., Nikon, N., Kocsis, Z., Kovacs, K. (2020). Migratory Moods and Temporary Employment of Students of Central and Eastern Europe. *Italian Sociological Review*, 10(2), 305–326.

5. Звіт про внутрішнє переміщення в Україні опитування загального населення раунд 5 23 травня 2022 року URL:<https://dtm.iom.int/reports/zvit-pro-vnutrishne-peremischennya-v-ukraini-opituvannya-zagalnogo-naselennya-raund-5-23>
6. Державна прикордонна служба України URL:<https://dpsu.gov.ua/ua/structure/>
7. Ситуація з біженцями в Україні URL:<https://data2.unhcr.org/en/situations/ukraine>
8. Вплив війни на молодь в Україні URL: <https://cedos.org.ua/researches/vpliv-vijni-na-molod-v-ukrayini/>
9. Кількість українських біженців, які хочуть залишитися за кордоном, зросла за рік вдвічі, – опитування (16.10.23 18:25) «Соціальна політика | Бізнес. Цензор.НЕТ (sensor.net) URL: https://biz.censor.net/news/3449813/kilkist_ukrayinskykh_bijentsiv_yaki_hochut_zalyshytysya_za_kordonom_zrosla_za_rik_vdvichi_opytuvannya
10. Хомутенко Л.І. Міграційні тенденції в Україні: особливості української трудової міграції / Л.І. Хомутенко, А.П. Гребенюк // *Інфраструктура ринку*. – Випуск 2, 2016. – С. 35–39.
11. Гвоздецька Б. Еміграційні настрої молоді Центрально-Східної Європи / Наталія Варга, Богданна Гвоздецька, Наталія Нікон // *Науковий журнал «Габітус»*. – Одеса : Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій, 2020. – Вип. 12. Том 1. С. 92–96.

REFERENCES

1. Vplyv viiny na molod v Ukraini [The impact of war on youth in Ukraine] URL: <https://cedos.org.ua/researches/vpliv-vijni-na-molod-v-ukrayini/> [in Ukrainian].
2. Brenzovych K.S. (2017). Analiz mihratsiinykh potokiv molodi Ukrainy. [Analysis of migration flows of Ukrainian youth] *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*. Vypusk 16, chastyna 1. S. 26–29 URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/21055/1/8.pdf>. [in Ukrainian].
3. Zakha D., Liukke, M. (2020). «Ostannii vymkne svitlo»: Yakymy ye realni masshtaby trudovoi mihratsii z Ukrainy do YeS. [«The last one will turn off the light»: What are the real scales of labor migration from Ukraine to the EU] *Ekonomichna pravda*. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2020/02/11/656895/> [in Ukrainian].
4. Hvozdetska, B., Varha, N., Nikon, N., Kocsis, Z., Kovacs, K. (2020). Migratory Moods and Temporary Employment of Students of Central and Eastern Europe. *Italian Sociological Review*, 10(2), 305–326. [in Italian].
5. Zvit pro vnutrishnie peremishchennia v Ukraini opytuvannia zahalnoho naselennia raund 5 23 travnia 2022 roku [Report on Internal Displacement in Ukraine General Population Survey Round 5 May 23, 2022] URL:<https://dtm.iom.int/reports/zvit-pro-vnutrishne-peremischennya-v-ukraini-opituvannya-zagalnogo-naselennya-raund-5-23> [in Ukrainian].
6. Derzhavna prykordonna sluzhba Ukrainy [State Border Service of Ukraine] URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/structure> [in Ukrainian].
7. Sytuatsiia z bizhentsiamy v Ukraini [The situation with refugees in Ukraine] URL:<https://data2.unhcr.org/en/situations/ukraine> [in Ukrainian].
8. Vplyv viiny na molod v Ukraini [The impact of the war on youth in Ukraine] URL: <https://cedos.org.ua/researches/vpliv-vijni-na-molod-v-ukrayini/> [in Ukrainian].
9. Kilkist ukrainskykh bizhentsiv, yaki khochut zalyshytysia za kordonom, zrosla za rik vdvichi, – opytuvannia (16.10.23 18:25) «Sotsialna polityka | Biznes. Tsenzor.NET (sensor.net) [The number of Ukrainian refugees who want to stay abroad has doubled in a year, according to a survey (16.10.23 18:25) «Social policy | Business. Censor. NO] URL: https://biz.censor.net/news/3449813/kilkist_ukrayinskykh_bijentsiv_yaki_hochut_zalyshytysya_za_kordonom_zrosla_za_rik_vdvichi_opytuvannya [in Ukrainian].
10. Khomutenko L.I. (2016). Mihratsiini tendentsii v Ukraini: osoblyvosti ukrainskoï trudovoi mihratsii [Migration trends in Ukraine: peculiarities of Ukrainian labor migration] / L.I. Khomutenko, A.P. Hrebeniuk // *Infrastruktura rynku*. – Vypusk 2, – S. 35–39 [in Ukrainian]
11. Hvozdetska B. (2020). Emihratsiini nastroi molodi Tsentralno-Skhidnoi Yevropy [Emigration attitudes of the youth of Central-Eastern Europe] / Nataliia Varha, Bohdanna Hvozdetska, Nataliia Nikon // *Naukovyi zhurnal «Habitус»*. – Odеса : Prychornomorskyi naukovo-doslidnyi instytut ekonomiky ta innovatsii, – Vyp. 12. Tom 1. S. 92–96 [in Ukrainian]

Varha Nataliia Illivna

Doctor of Sociological Sciences, Professor,
Professor at the Department of Sociology and Social Work
State University "Uzhhorod National University"
3, Narodna square, Uzhhorod, Ukraine
orcid.org/0000-0002-6607-2969

Hvozdetska Bohdanna Hryhorivna

Candidate of Sociological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Philosophy,
Sociology and Political Science named after the professor Valery Skotny
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
24, I. Franka str., Drohobych, Lviv region, Ukraine
orcid.org/0000-0003-2240-3508

MIGRATORY ATTITUDES OF A FRESHMAN IN THE CONDITIONS OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

Migration processes played a significant role in Ukrainian society before the war, and even more so they have a significant impact today in times of war and instability. Before the war, the main migration vectors were cities and large regional centers, as well as neighboring countries (Poland, the Czech Republic, Hungary, etc.) and highly developed economic centers of the European Union. The youth is usually the main subject of migration processes and creates the greatest threat of the outflow of young human capital, and today it is also a high probability of "settlement" and non-return of forced migrants from abroad, including women and children. The article presents a study of migration attitudes of freshmen in the conditions of the Russian-Ukrainian war. The research shows that about half of the surveyed students are not ready to answer whether they want to stay in their region in the future, fifteen percent are convinced that they really do not plan to stay and work where they live. Young people cite low earnings in their region, lack of prospects for the future and opportunities for professional and personal development, insufficient chances for a decent standard of living, and usually lack of work as the main reasons for emigrating attitudes. About half of the respondents could not decide on migration attitudes, however, forty percent of the surveyed students demonstrated a high level of emigration attitudes. Young people, to one degree or another, intend to go abroad to continue their studies or work there after receiving a diploma, some want to relocate or go for a long term. More than half of the surveyed students want and plan to work abroad, about a third are ready to work even outside their profession. The circumstances that exist today in our country require balanced and considered measures, actions, understanding, support from the legislative and executive authorities regarding young people who are one of the vulnerable groups.

Key words: youth, migration, emigration facilities, border, students, war.